

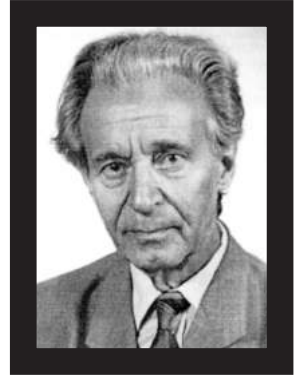
ПАМ'ЯТІ МИКОЛИ НЕВРЛОГО

18 серпня 2019 р. в Братиславі на 103 році життя перестало битися серце чеського і словацького україніста, дійсного члена Наукового товариства ім. Шевченка та іноземного члена НАН України Миколи Неврлого.

Микола Неврлий народився 15 листопада 1916 р. в Ростові-на-Дону в Росії (батько – чех, мати – галицька українка). Виростав і вчився в Україні, востаннє в Харкові, де батько Ярослав працював також перекладачем у народного комісара освіти М. Скрипника. Наприкінці 1933 р. сім'ї Неврлих пощастило добитися дозволу на переселення в Чехословаччину. Микола продовжував навчатися в Ужгородській, пізніше – у Хустській гімназіях, однак після окупації Карпатської України угорською армією в березні 1939 р. його заарештували, і батькові з великим зусиллям після трьох місяців удалося визволити сина з рахівської в'язниці.

Здобувши атестат зрілості в Ярославській українській гімназії (Польща) Микола на початку серпня 1940 р. вступив до славистичного відділу Німецького університету в Празі (усі чеські виші німецька окупаційна влада Чехії закрила). Паралельно він навчався і в Українському вільному університеті. Обидва університети він навесні 1945 р. закінчив із відзнакою, однак нова влада Чехословаччини не визнала дипломів цих університетів, і М. Неврлому довелось повторити весь курс навчання на філософському факультеті Карлового університету. Однак, незважаючи на його бездоганну філологічну освіту, у столиці для нього роботи не знайшлося через відмову вступити до комуністичної партії. Викладав російську мову в одній із середніх шкіл у Чеських Будейовицях та інтенсивно займався перекладами з української літератури. У 1950 р. в Брненському університеті М. Неврлий захистив дисертацію на тему “Життя і творчість Івана Франка”, за яку йому було надано титул доктора філософії (PhDr.). З того часу франківська тематика стала провідною в науковій діяльності М. Неврлого, який присвятив їй низку статей та чеськомовну монографію “Ivan Franko – ukrajinský básník-revolucionář” (Praha, 1952). Кілька десятків його праць висвітлюють життя і творчість Т. Шевченка. Окремими книжками вийшли “Безсмертний Шевченко” (Пряшів, 1954) та словацькою мовою “Taras Ševčenko – revolučný básník Ukrajiny” (Братислава, 1960).

У 1956 р. вчений переселився із Брно до Братислави, яка стала постійним місцем його роботи й перебування. У Науково-дослідному інституті педагогіки він укладав програми та підручники для українських шкіл Пряшівщини. У 1963 р. почав працювати в Інституті словацької і світової літератури Словацької академії наук, де 1966 р. захистив дисертацію “Українська радянська поезія 20-х років” на звання кандидата філологічних наук (CSc.). У другій половині 1960-х років, використовуючи тимчасову політичну “відлигу” у Чехословаччині, М. Неврлий опублікував серію ґрунтовних статей про авангардні течії в українській літературі 1920-х років (футуризм, експресіонізм, неоромантизм, неокласицизм і т. д.), про репресованих українських письменників (“Розстріляне відродження”) та письменників, що з різних причин опинилися в еміграції. Тоді ж він впорядкував і в Пряшеві видав художньо-дослідницькі зібрання творів Богдана-Ігоря Антонича “Перстені молодості” та Дмитра Фальківського “Ранені дні”. Обидві книжки були натхненно прийняті в Україні та західній українській діаспорі. Під час т. зв. нормалізації (1970 – 1980 рр.) доступ його до видань України та українських видань Чехословаччини був обмежений. Та М. Неврлий не перестав працювати навіть і тоді. Для словацької енциклопедії “Pyramida” він анонімно написав кілька десятків статей про українських діячів культури; статті про Україну він надсилав також у закордонні енциклопедії та довідники, зокрема “Енциклопедію українознавства”.

Переломним у житті вченого став 1987 р., коли в Україні почали заповнювати “білі плями” в літературі. М. Неврлий одним із перших популяризував в Україні творчість письменників української політичної еміграції, публікуючи в часописі “Україна” та інших виданнях серії статей зі спогадами про Олександра Олеса, Євгена Маланюка, Освальда Бургґардта (Юрія Клена), Олега Ольжича, Леоніда Мосендза, Олексу Стефановича, Святослава Гординського, Ігоря Качуровського, Михайла Ситника, Івана Кулика, Івана Панькевича, Ореста Зілинського та ін. Майже всіх цих людей він знав особисто.

У 1991 р. в Києві вийшла у світ монографія М. Неврлого “Українська радянська поезія 20-х років” із підзаголовком “Мікропортрети в художніх стилях і напрямках”. Це, по суті, була його кандидатська дисертація, яка через свій новаторський зміст пролежала в рукопису 25 років. У тому ж 1991 р. М. Неврлий видав у Пряшеві дві книжки вибраних творів поетів-емігрантів: Євгена Маланюка “Земна Мадонна” та Олега Ольжича “Цитаделя духа”. У 1994 р. за фінансової допомоги західної української діаспори Асоціація українців Словаччини видала в Києві монографію М. Неврлого “Олександр Олесь. Життя і творчість” – найповнішу книжку про цього класика української літератури. Того ж 1994 р. в Києві М. Неврлий опублікував збірник віршів та прози свого празького друга студентських років Б. Беднарського “Шляхетне серце”. У 1995 р. в Києві під упорядкуванням М. Неврлого з’явилася антологія віршів 12 поетів т. зв. Празької школи – “Муза любові й боротьби”, а 1998 р. там же побачив світ збірник творів його товариша по ОУН М. Ситника “Катам наперекір”. Значним відкриттям для України був упорядкований М. Неврлим щоденник словацького церковного та суспільно-політичного діяча 18 ст. Данієля Крмана, де йшлося про його подорож до шведського короля Карла XVIII в Полтаву (“Данієль Крман: Подорожній щоденник (Itinerarium, 1708 – 1709)”. Вст. слово І. Дзюби. Київ, 1999). Наймовірно плідною була й діяльність М. Неврлого, спрямована на увіковічення українських діячів у пам’ятних знаках. З його ініціативи на Слов’янському острові в Празі у 1956 р. була відкрита пам’ятна дошка І. Франкові; 1990 р. – пам’ятник Т. Шевченкові в Братиславі; 1999 р. (разом із зятем Гр. Булахом) – пам’ятник Д. Крману на полі Полтавської битви; 2002 р. – меморіальна дошка Г. Сковороді в Братиславі.

Слід зазначити, що найвизначніші свої підсумкові праці М. Неврлий опублікував на 93-му та 98-му роках свого бурхливого життя. Це монографія “Ivan Franko. Život a dielo 1856-1916” (Prešov, 2009; співавтор Мірослав Даніш) та “Encyklopédia ukrajinskej literatúry a kultúry” (Sladkovičovo, 2014).

Незалежна Україна високо оцінила внесок М. Неврлого в українознавство, нагородивши його орденом “За заслуги” 3-го та 2-го ступенів, орденом “Козацької доблесті”, ювілейною медаллю Т. Г. Шевченка та іншими відзнаками. Літературний фонд культури Словаччини нагородив ученого Премією Івана Франка. Та, мабуть, найвизначнішим поцінуванням внеску М. Неврлого в українознавство було видання в Україні збірника його слов’янознавчих праць “Минуле й сучасне” (Київ, 2009), у якому вміщено 129 його україномовних статей, розкиданих у періодичних і неперіодичних виданнях багатьох країн. Своєрідним продовженням цієї книжки стала вже згадувана “Енциклопедія української літератури і культури”, яка в 133 статтях, публікованих словацькою, чеською, польською, німецькою та англійською мовами, познайомила словацького та закордонного читача з найвизначнішими представниками української літератури і культури.

В особі Миколи Неврлого Словаччина та Чехія втратили найвизначнішого дослідника й популяризатора України і її культури, послідовного продовжувача справи Івана Франка.

*Микола Мушинка,
м. Пряшів, Словаччина*